

ясніше розкриваючи закони соціального життя, людина між тим здивована і гадає, який потрібно дати напрям цьому розвитку, і не знаходить відповіді. У цій справі людям має допомогти Церква, стверджують автори документів II Ватиканського Собору. Читаємо: «Щоб виконати таке нелегке завдання, Церкві слід повсякчас розрізняти знамення часів і витлумачувати їх у світлі Євангелія, щоб вона могла дати кожному поколінню належну відповідь на вічні питання людей про сенс нинішнього і майбутнього життя і про їх взаємозв'язок. Отже, потрібно пізнати і зрозуміти світ, в якому ми живемо, а також його сподівання і прагнення, його часто трагічний характер [4, с. 380]. Але ж у цій непростій справі потрібні достовірні об'єктивні факти, аналіз фактів, систематизація і передбачення майбутнього, що надзвичайно складно.

1. *Попередник – неаполітанець Бальтазар Косса (1370-1419) за час своєї кар'єри звинувачувався в піратстві, бльстввах, содомії, інцесті, прихисненні величезних коштів та інших злочинах.*
2. *Не можна не пригадати деяких обставин мого особистого долучення до пізнання ситуації у Ватикані початку 1960-х. Будучи школярем, у 1962 році я з великою цікавістю прочитав книжку Олександра Парадісіса про життя і творчість Бальтазара Косси [див. 2]. У ті часи комуністична пропаганда швидко реагувала на актуальні для неї події у світі.*
3. *Той соціалізм класики марксизму-ленінізму назвали «науковим».*
4. *Документи II Ватиканського собора / Пер. с лат. Андрея Ковалю. – Москва: Паолине, 1998. – 589 с.*
5. *Парадісис Александр. Жизнь и деятельность Бальтазара Коссы. Папа Иоанн XXIII. – Москва: Издательство иностранной литературы, 1961. – 237 с.*
6. *Энциклики его святейшества Папы Римского 1891, 1981, 1991 годов о труде, и человеческой жизнедеятельности, нравственности и морали. – Киев: Институт праксеологии, 1993. – 280 с.*

Гоян Ігор, Карпюк Юлія
(м. Івано-Франківськ)

Аксіологічний потенціал релігійної віри як передумова міжконфесійного діалогу

У статті піддається аналізу ціннісний аспект релігійної віри. Зазначається, що релігійна віра, заснована на

автентичному прийнятті суб'єктом гуманістично-релігійних моральних цінностей, є потужним фактором екзистенційного оптимізму та духовності особистості, які благотворно впливають як на її психічне, а відтак загальне здоров'я і стан благополуччя. Релігійна віра та любов до Бога і до ближнього, як інтегральна цінність християнської моралі є універсальним ідеалом людських взаємин, а також передумовою до встановлення міжконфесійного діалогу.

Сучасна палітра та насиченість міжконфесійного простору нашої держави, з однієї сторони, є свідченням високої міри релігійної свободи кожного з нас, з іншої – потужним джерелом у виникненні та загостренні міжконфесійних суперечностей та конфліктів. Відтак особливої актуальності і ваги набувають дослідження всіх наявних чинників, які можуть визначати стан і формують тенденції релігійної свідомості сучасного українського соціуму. Основним з таких виступає феномен релігійної віри.

Аналіз феномену релігійної віри варто розпочати з визначень «віри» у Священному Писанні цієї релігії, в Біблії. Вивчення цього джерела показало, що в ньому «віра» трактується як беззастережна відсутність у людини, яка вірить в Бога, сумнівів щодо абсолютної істинності всього, що написано в Біблії від Його імені. Наприклад, Святий Апостол Павло пояснює: «А віра – то підстава сподіваного, доказ небаченого <...> Вірою ми розуміємо, що віки Словом Божим збудовані, так що з невидимого сталося видиме». [3, с. 1335; Послання євреям. Гл. 11, 1,3]. Для порівняння, у Ведах (Веди – давньоіндійські релігійно-філософські тексти – ідейна база ведизму, брахманізму, індуїзму) віра тлумачиться як «відання Ра» (знання світла), яке випромінюють боги, і тому є абсолютно достовірним, а відтак не вимагає жодних раціональних аргументів і не припускає сумнівів [9; 10].

Психологічна енциклопедія трактує поняття «віра» як «цілковите й безвідмовне прийняття людиною певних фактів і тверджень за істинні без будь-яких логічних обґрунтувань»

[19, с. 70]. Наведені трактування вказують на найбільш істотну, відрізняльну психологічну властивість (differentia specifica) феномену віри, в тому числі релігійної, яку знаходимо в усіх тлумаченнях цього феномену. Так, згідно з В. Москальцем, віра являє собою визнання певних понять, суджень, уявлень, ідей як істинних без достатнього підтвердження їх істинності пізнавальною діяльністю. Вона є одним з інтегральних утворень сфери спрямованості психіки особистості. У ній представлені всі основні психічні феномени – когнітивні (пізнавально-мисленнєві), аксіологічні (спрямовуючі), уявно-фантазійні, емоційні, мотиваційні, вольові, несвідомі.

Віра в Бога посідає ключове місце в релігії, оскільки є джерелом і способом її існування, її диференційно-відрізняльним «мінімумом». Ірраціональність релігійної віри полягає в тому, що, незважаючи на незаперечну достовірність, істинність її змісту для суб'єкта віри, неможливо раціонально, за допомогою науково-теоретичних та емпіричних аргументів довести об'єктивну реальність її предмета – існування трансцендентного (надприродного). Тому науково-психологічні дослідження цього явища зосереджуються на когнітивних, аксіологічних, мотиваційних, емоційних, несвідомих складових її функціональної структури і психорегулятивних ефектах. Саме в цих параметрах виявляється ціннісний аспект психологічна потужність і психотерапевтична перспективність релігійної віри [11, с. 146–147].

Досить багатогранно характеризує «віру» А. Жаловага: «Віра – безсумнівний психологічний факт, передумова здійснення, необхідна підтримка, умова будь-якої скільки-небудь складно організованої людської діяльності та активності <...> Віра – це аж ніяк не тільки релігійний феномен. Механізмом віри підтримується й емоційно запам'ятовується образ, існування і здійснення якого лише ймовірно, але який через свою наочно-чуттєву представленість свідомості робить нереалізоване в дійсності суб'єктивно реальним, недосяжне – очевидно досяжним,

майбутнє – сьогоденням. Віра при цьому має зовнішні, відмічувані іншими ознаки її присутності в людині, але її буття, наявність – усередині» [8, с. 33].

Отже, об'єкт віри є не лише суб'єктивно значущим, а й науково та емпірично неведеним, нерідко нечітко зрозумілим або ж цілком незрозумілим для суб'єкта. В цьому сенсі віру можна порівняти з аксіоматичним знанням, що приймається як істинне без доведення. Отож зміст віри неможливо передати як науковій та емпіричній знання і на такій когнітивній основі сформулювати її. «Те, що людина вірить, – пише А. Жаловага, – вона свідчить насамперед собі і лише побічно, через себе – іншим. Довести іншому предмет, образ віри до кінця неможливо, тому що з зовнішньої позиції він завжди лише ймовірний, але не доказово достовірний» [8, с. 33]. Про ці ж істотні властивості віри пише В. Гараджа, зокрема зазначає, що слово віра вживається у випадку невпевненості особистості в чомусь чи комусь, коли вона прагне підкреслити, що лише вірить, а не знає напевне [5]. На ще одну істотну психологічну властивість віри вказує Н. Пряжников: «Сила віри така велика, що перевищує аргументацію логічних доказів і їх підтвердження об'єктивними фактами» [16, с. 70].

Аналогічне розуміння психологічної сутності феноменології віри знаходимо і у роботах Р. Грановської [6] та Д. Угриновича [24]. Ці дослідники обґрунтовано виклали такі істотні психологічні властивості віри: домінування почуттів над раціональним, що унеможливило віру поза сприятливими щодо неї емоційними станами суб'єкта; особистісне ставлення суб'єкта до предмету віри; що впливає на динаміку вольових процесів і виявляється в його поведінці; особистісна оцінка предмету віри, тому людина вірить у те, що відповідає її ціннісним орієнтаціям.

М.В. Савчин трактує віру як «дологічне (позалогічне) волевиявлення, що полягає в інтуїтивному осягненні свого поклонання реалізувати об'єктивно існуючий сенс життя. Вона визначає в людині смислово вертикаль, яка спрямовує її розвиток до вищих сфер духовності, утверджує справжній

сенс життя. Віра – це інтуїтивне оволодіння справжньою реальністю, бо вона не потребує ніякого пояснення, хоч допускає його» [22, с. 236]. Зауважимо, що у цьому трактуванні відчутний богословський підхід, тобто віра у абсолютну істинність релігійних постулатів, у існуванні Трансцендентного («справжньої реальності»).

Отже, залежно від її спрямованості, віру поділяють на світську (нерелігійну) та релігійну [19 та ін.]. Ключовим психологічним змістом світської віри є «упевненість в істинності чи існуванні того, чого не можна через об'єктивні причини досконали знати»; як «переконаність, що ґрунтується на неповному знанні» [21, с. 350]. Світська віра є наслідком пізнавальної діяльності та життєвого досвіду суб'єкта. Її предмет – гіпотетичне твердження або подія чи явище, які лише очікуються в майбутньому. Світська віра не завжди суперечить науковим знанням, а нерідко допомагає знайти нові наукові істини. Згідно з Р. Грановською, така віра «виникає в певній ситуації, в умовах дефіциту точної інформації про можливість досягнення поставленої мети, але коли існує можливість для успішної дії та знання цієї можливості» [6, с. 576]. Ця віра характеризується довірою до своєї інтуїції, почуттів та оптимістичним ставленням до знання, яке ще не знайшло цілкового підтвердження, або ж усвідомлення недостатньої обґрунтованості суджень.

Релігійна віра трактується як «віра в догми, які не підлягають сумніву і не потребують доказів» [19, с. 70]; визнання релігійних догм абсолютно істинними, незважаючи на відсутність доказів; непотрібність її «перевірки, та підтвердження через співвіднесення з дійсністю» [5, с. 216]; упевненість у існуванні надприродної сутності та двостороннього зв'язку між людиною та цією сутністю; як «особливе емоційно-вартісне ставлення людини до тих чи інших ідей, а також до надприродних сил або істот, яких неможливо збагнути й осягнути розумом» [21, с. 86]. Практично всі дослідники релігійної віри вказують на цей категоричний агностицизм як її істинну властивість: М. Боришевський, Ф. Василюк, В. Гараджа, Р. Грановська,

О. Климишин, В. Ларионова, В. Москалец, К. Платонов, М. Савчин, Д. Угринович, С. Черняева та ін.

Така категоричність випливає з того, що «Христова істина не співмірна з істинами розуму, бо Бог – не тільки об'єкт віри, але також і засіб одкровення про Себе.» (курсив наш – Ю.К.) [2, с. 9]. А одкровення Бога не потребує доказів. На суттєвий екзистенційно-орієнтуючий аспект одкровення Господнього, як джерела віри в Нього вказав ще на початку XX століття В.В. Несмелов: «Усі вчені тлумачі релігії – і стародавні, і нові – чомусь цікавляться тільки одним, що саме коли-небудь думалося чи думається людині про Бога і звідки б людина могла почерпнути свої думи про Нього. А тим часом, думаючи про Бога, людина думає і про себе, і релігійна свідомість людини завжди і неодмінно є складовою частиною її самосвідомості» (курсив наш – Ю.К.) [13, с. 351].

Основний психологічний зміст цієї думки ми вбачаємо в тому, що віруюча людина, рефлексуєючи посередництвом релігійної віри себе у фруструючих її чи благополучних для неї ситуаціях, свої негативно чи позитивно забарвлені емоційні переживання, життєві труднощі, негаразди і гаразди тощо, розглядає себе не лише як суб'єкта земного життя, людських стосунків, а й в екзистенційно-смысловій ієрархії співвідношення земного і Трансцендентного, незбагненої для її розуму ідеальної духовності, яка привідкривається їй у одкровенні, до якого можна долучитись лиш вірою. Стосовно земних людських ставлень і взаємин ця духовність постає у іпостасі освячених іменем Бога моральних цінностей, виписаних у заповідях кодексів релігійної моралі, які вказують людині бажаний для Господа вектор її екзистенційного суб'єктного самовизначення.

Аналіз наукових праць, у яких висвітлюються аксіологічний потенціал релігійної віри, дозволяє констатувати неоднозначність її впливу на стан суб'єктності особистості. Чимало дослідників (В. Франкл, Е. Фромм, В. Гараджа, С. Гроф, В. Москалец, М. Савчин та ін.)

підкреслюють, що релігійна віра не завжди чинить позитивний, сприятливий, конструктивний вплив на спрямовуючу, в основі якої лежить ціннісно-орієнтуюча суб'єктність особистості, а відтак на її психічне та соматичне здоров'я і стан благополуччя. Виявлено різноманітні деструктивні форми релігійної віри (релігійності). Серед них М.В. Савчин виокремлює такі: фанатична віра, компульсивна набожність, обрядовір'я, мазохістська готовність до страждань, «нижча» віра (прикмети, прокляття, вроки), різні форми демонстративної, показної віри [22]. Всі ці та подібні форми релігійної віри, прояви релігійності істотно відрізняються від позитивно-конструктивної віри в Бога, істотними відрізняльними властивостями якої є автентичність та гуманістичність.

Ключовою ознакою автентичної віри, – на думку О. Хазена, – є її свобода від тиску та примусу. Ця віра репрезентована у вигляді зобов'язань людини та особистої відповідальності за їх виконання перед собою та оточуючими. За таких умов почуття відповідальності та обов'язку є сутністю самої людини, воно не зумовлюється страхом покарання Вищою Силою, а моральністю та духовністю суб'єкта [27].

Показниками справжньої, а не показної, демонстративної віри в Бога, згідно з М. Савчиним, є здатність людини до покаяння і «до прощення як вияву толерантності та поваги до іншої людини», її готовність долати в собі те, що заважає творити добро не на словах, а в конкретних справах, учинками служити іншим людям [22, с. 133].

М. Небадонна вбачає істинність віри в Бога у активній гуманістичній позиції суб'єкта – постійному самовдосконаленні, духовному зростанні, інтелектуальному розвитку, соціальному служінні, що являє собою безкорисливу, альтруїстичну допомогу людям, а не пропагування та нав'язування іншим своїх релігійних поглядів [14].

Натомість деструктивні, неавтентичні, негуманістичні форми релігійної віри проявляються в агресивній позиції суб'єкта, гнітючому страху перед Богом, консервативності, ригідності, стереотипності, категоричній безапеляційності щодо релігійних питань, абсолютизації своїх релігійних поглядів тощо [14]; у рутинності, незрозумілості глибинної людяної суті обрядів та традицій; у орієнтації на практицизм та містицизм.

Автентична, істинна віра завжди прогресивно-динамічна, її розвиток, вдосконалення триває протягом усього життя суб'єкта. Вона має пройти певні етапи розвитку в його душі, сприяючи пізнанню себе, особистісній самореалізації та досягненню «особистісної зрілості» (за Г. Олпортом). На цю ознаку автентичної релігійної віри вказують О. Климишин, В. Москалець, С. Черняєва та ін.

У своїй дисертаційній розробці О. Педченко вказує на основні ознаки істинної, тобто автентичної релігійної віри та її хибних форм. Істинна передбачає активну життєву позицію, відстоювання суб'єктом прав на щасливе життя тут і зараз; сприяє його самовдосконаленню, розвитку, формує мету існування, упереджує само- та взаємознищення, формує зрілу позицію, засновану на зобов'язаннях та відповідальності за їх виконання перед собою та суспільством, характеризується стриманістю, помірністю у вираженні, соціальним служінням, сприяє збільшенню самоповаги, впевненості у власних силах, у подоланні життєвих негараздів, сприяє соціальній адаптації, налагодженню стосунків з оточуючими, розкриттю внутрішніх сил людини, досягненню почуття внутрішньої гармонії.

Неістинні форми релігійності характеризуються: ригідністю, консервативністю суб'єкта, його нездатністю змінити точку зору або зайняти активну життєву, громадянську позицію; метою існування, сформованою на основі мортідних тенденцій; капсулюванням суб'єкта в стані інфантилізму (нездатності відповідати за щось важливе, приймати рішення); виконанням зобов'язань під впливом

страху перед Богом; екзальтованість, самовпевненість, практичною орієнтацією; актуалізацією почуття меншовартості, поглибленням невіри у власні сили та цінність; дезадаптуванням суб'єкта в соціумі, відмежуванням його від світу та руйнуванням стосунків; «зв'язуванням» внутрішнього потенціалу людини, сприянням дисгармонійності її внутрішнього світу [20, с. 440].

Всі наведені вище ознаки як істинної, так і неістинної віри, названі згадуваними дослідниками, у знятому, інтегрованому на найвищому теоретичному рівні представлені у концепції авторитарних та гуманістичних релігій Е. Фромма, В. Москалець виклав зміст її основних положень так: - істинність цінності для суб'єкта визначається його ставленням до неї, глибинну основу якого становлять емоційні реакції – захоплення, інтерес, привернення, любов, що орієнтують його до відповідних цінностей; отже ціннісна орієнтація базується на специфічній суб'єктності – ставленні суб'єкта до відповідної цінності; - зважаючи на суб'єктність цінностей, ціннісних орієнтацій, гуманістично зорієнтована наука послуговується особливим критерієм їх верифікації (теоретично-аналітичної та експериментальної перевірки) на істинність – характером впливу цінностей, ціннісних орієнтацій на психіку особистості, соціальної групи, а відтак на соціальні стосунки й суспільні відносини; - ціннісна орієнтація, яка сприяє їх гуманізації, гармонізації, ушляхетненню, сповнює добром, красою, вселяє людині радість буття, вважається істинною незалежно від можливості науково верифікувати об'єктивну правдивість того, на чому вона засновується, тобто, ідеї, на яких ґрунтуються істинні в гуманістичному сенсі духовні цінності, можуть не піддаватися науковому тлумаченню, здаватись ірраціональними (незабагненними, непоясненними мисленнєво, раціонально), ілюзійно-фантазійними тощо; - такими є релігійні духовні цінності - об'єктивну істинність більшості положень релігійних вчень наука своїми засобами неспроможна ні довести, ні спростувати [11, с. 8–9].

У гуманістичних релігіях, за Е. Фроммом, центральне місце належить людині, її свободі, незалежності, розвитку, вдосконаленню її життєдайних сил відповідно до ідеалів добра, істини, краси. Людина в них має досягти вільним, незакомплексованим розумом своє місце і поклоніння у Всесвіті, шукати істину, розвивати здатність любити інших і себе, відчувати і зміцнювати єдність, спорідненість усіх живих істот світу, розуміти добро і зло, совісно реагувати на них. Позбавлена любові людина схожа на порожню оболонку, навіть якщо вона має глибокий розум і зосередила у своїх руках владу, багатство. Людина в гуманістичних релігіях постає метою, а не засобом для досягнення цілей інших людей і груп, навіть якщо вони діють від імені Бога.

Мета людини в гуманістичній релігії полягає в набутті сили духу, а не у визнанні свого безсилля, як у авторитарних релігіях. Добročинність особистості полягає у самореалізації, самовдосконаленні відповідно до найвищих ідеалів, її віра засновується на автентичному особистісному досвіді почуттів і думок, домінуючим емоційним станом є радість, а не страх і провина. Бога людина сприймає як символ своїх найвищих духовних устремлінь, прагнень, мрій, носія усього найкращого, найвищого, найдосконалішого, що їй відоме, як абсолютну істину, добро, красу [11, с. 113].

Таким чином, узагальнення висвітлених вище положень дає підстави стверджувати, що неістинна, тобто не автентично-гуманістична релігійна віра чинить негативний вплив на суб'єкта: спричиняє деструктивні тенденції у його особистісному розвитку, ціннісному орієнтуванні, спрямованості, мотивації, поведінці, діяльності, схиляє до опресивного самоприниження та самозвинувачення, а відтак цілковито духовно-моральну та соціальну пасивність, засновану на диспозиції «все в руках Божих»; спрямовує на ригідно-недоброзичливе акцентування уваги на недоліках інших людей, на безапеляційно-упереджене, нетерпиме, непримиренне, агресивне декларування абсолютної істинності тільки «своїх» релігійної конфесії (секти) та

хібності усіх інших. Все це вибудовує бар'єр між суб'єктом і тими, у кому він вбачає «своїх» з одного боку, та всіма іншими людьми, з іншого, тощо.

Істинна, автентично-гуманістична віра в Бога є потужним чинником гармонійного розвитку та функціонування особистості в соціумі, що інтегрується у її психічному здоров'ї та стані благополуччя. Ретельне вивчення наукових праць, у яких висвітлено зміст та особливості впливу цього чинника, дозволяє нам констатувати, а саме: віра в Бога рятує людину від фруструючих мук «екзистенційного абсурду», сповнюючи людське існування високим смыслом. Це один з базисних постулатів екзистенційної психології, яка виникла і розвинулась на ідейно-концептуальних засадах екзистенціалізму.

Отже, якщо віра в Бога рятує людей від страждань, зумовлених усвідомленням і переживанням неминучої смерті, то це є незаперечною підставою для констатації її високої психопрофілактичної і психотерапевтичної потужності і значущості. Понад це, кожна людина з нормальною психікою, не обтяженою садистськими й мазохістськими комплексами, жорстокістю, авторитарністю, агресивністю, психопатіями, акцентуаціями характеру тощо, щиро хоче розумних, справедливих, доброзичливих, добросердних, приязних взаємин в усіх сферах свого життя, прагне уникнути цинізму, аморальності, ворожості, агресивності, необхідності коїти злочини, конформістської покірливості, приниженості, знущань, що здебільшого знаходять опору і поживне духовне підґрунтя у вірі в Бога, в релігійних цінностях. Саме у вірі в Бога чимало з нас черпають втіху, релаксацію, душевний спокій і духовне піднесення, добросердне розчулення і почуття гідності, на основі віри формують і зміцнюють автентичне духовно-моральне «Я» та доброзичливі, приязні взаємини, естетичні переживання краси і досконалості, які є у світі і в людині, що сукупно створює стан високої і світлої радості буття, словненої надією на щасливе безсмертя.

Всупереч усім тим, хто намагався і намагається «вбити Бога», хто вже поспішив констатувати Його смерть, у сьогоднішніх реаліях виразно постає життєва потреба для людини у прийнятті релігійної віри як потужного чинника гуманізації, що благотворно впливає на духовно-моральний розвиток її як особистості і на толерантне окультурювання суспільства, у якому вона живе.» [12, с.73-84].

Стимулюючи душевний спокій, гармонію та оптимізм віруючих і нейтралізуючи їх руйнівні негативно забарвлені емоційні переживання, релігійна віра, демонструє потужний потенціал зцілення душі, закладений у ній. Душевне прояснення, радісне оптимістичне полегшення, які приносить щира віра в Бога, засвідчують її могутній психотерапевтичний ефект.

В принципі, будь-які тривалі фруструючі переживання, душевна криза, нестерпний душевний біль, відчай можуть обернутися для суб'єкта катарсичним екстазом щастя, найвищим ступенем захоплення та блаженства, зумовленого почуттям розчинення особистісного «Я» у Вищій Істоті. Потужний емоційно-катарсичний ефект релігії є вершиною її психотерапевтичної ефективності.

На роль катарсису, як одного з найбільш давніх та ефективних психотерапевтичних методів, вказував один з засновників гуманістичної психології К. Роджерс. Розв'язанню глибоких і болісних конфліктів особистості за допомогою посилення потужності її «Я», що є стратегічною метою цього напрямку психології, може, за К. Роджерсом, сприяти сповідь, як ритуальний складник, видимий елемент християнського таїнства покаяння. Сповідь спрямована на досягнення катарсичного ефекту, завдяки якому людина звільняється від психічної напруги, від страхів, тривоги і почуття провини, котре породжує свідому й неусвідомлену потребу самопокарання. Людина, яка в процесі сповіді повірила у те, що здобула прощення найвищої морально-регулятивної інстанції, і сама прощає себе, позбуваючись почуття провини та потреби самопокарання. Втіха і надія,

які виникають при цьому, послаблюють і врешті-решт можуть звести нанівещь страхи й тривоги.

Г. Олпорт розглядав благодотворний вплив релігії крізь призму своєї концепції «зрілої особистості», Я-концепції якої інтегрована оптимістично-стенічною філософією життя, яка може об'єктивно оцінити саму себе, піддати критиці та іронії своє «Я». Незріла особистість, некритично засвоює релігійні догмати, що може призвести до фанатизму неістинної віри. Віра в Бога зрілої особистості виступає спонукальною силою для постійних пошуків високого сенсу життя. Така особистість завжди відкрита для нової значущої інформації, гнучка, забезпечена від авторитарного примусу та фанатизму. Особистісна зрілість дозволяє віруючій людині вводити у власну ціннісну систему нові погляди, і це сповнює її релігійний прогрес креативним духовно-аксіологічним пошуком. Віра зрілої особистості орієнтує її на тривалі зусилля, активність, прийняття на себе відповідальності. Віра незрілої особистості схиляє до уникнення відповідальності, яку вона перекладає на абсолютний для неї авторитет об'єкта віри, що зупиняє її особистісний розвиток. [15].

На неможливості гармонійного розвитку та оптимального функціонування особистості без віри а Бога наголошують К. Антарова, А. Введенський, Б. Вишеславцев, Р. Грановська, М. Савчин, В. Франкл, К. Юнг та ін. Так, К. Антарова стверджує, що віра може надати людині не лише духовної, а й соматичної життєвої сили та енергії: «Ніби в хребет вливається якась сила й тримає на своїй міцній осі все тіло й складає основу впевненості» [1, с. 279]. Б. Вишеславцев підкреслює, що віра в Бога не просто надає людині життєвої сили, а й вищого сенсу вьому її життю, оскільки вона є «прагненням до кращого», вона «ставить перед нами бажану та очікувану досконалість» [4, с. 24].

Неперевершеним взірцем ефективної психопрофілактики і психотерапії засобами релігії є логотерапія В. Франкла [25]. Немає іншої психотерапевтичної концепції особистості, яка була б

настільки особистісно вистраждана і загартована – в горнилі пекла нацистського табору. В. Франкл був глибоко переконаний, що віра в Бога надавала багатством в'язням сенсу життя, а відтак спроможності жити в, здавалось би, неможливих для життя умовах. Осмислюючи це, він писав: «...Чи не слід нам припустити, що над людським світом здійснюється перевершуючий її і недоступний для неї світ, чий надсмисл здатний надати смислу її стражданням» [25, с. 20]. Людина прагне віднайти сенс життя і впадає у сприяєтливий для суїцидальності екзистенційний вакуум, якщо це прагнення залишається нереалізованим.

Основна ідея логотерапії – знаходження особистістю за допомогою психотерапевта високого смислу свого життя. Для релігійної людини, за В. Франклом, питання про сенс життя взагалі не виникає, тому що віра в Бога сповнює усе її єство глибоким життєдайним смислом. Людина, яка переконана у глибокому релігійному смислі страждань, сповнює страждання і все людське буття високим життєдайним смислом (надсмислом), що є потужним фактором протидії деструктивним формам поведінки, в тому числі і аутодеструктивності. Віра у смисл життя, який пропонує релігія, робить людину сильнішою – для такої віри немає нічого марного, безглузлого, життєві негаразди постають як шлях до зцілення, що живить віру в Бога у найважчі періоди відчаю [25].

Впевненість у неадаремності життєвих мук сповнює людську психіку величезною життєвою енергією, є джерелом її духовної сили, допомагає долати будь-які труднощі, зберігає високий сенс існування. Логотерапевтичне лікування, зорієнтоване на надсмисл, повертає розчарованій людині втрачену, несвідому, витіснену релігійність, яка, на думку В. Франкла, якимось таємничим чином «закладена» в душу кожної людини.

В. Франкл підкреслював, що не людина ставить питання про сенс свого життя – життя ставить ці питання перед нею, а тому серед в'язнів нацистських концтаборів виживали не найздоровіші і наймолодші, а ті, хто бачив

перед собою надцінну для себе життєву перспективу, спроектований у майбутнє високий життєвий смисл. Саме таким є смисл життя, який пропонує релігія.

На важливому психотерапевтичному значенні релігійної віри у лікуванні та взаємодії з важкохворими наголошували, С. Гроф [7] та М. Федорова [18]. Мовляв, віра безнадійно хворих у існування життя після смерті істотно полегшує процес помирання, оскільки у них зникає паралізуючий жах смерті.

К. Юнг писав: «Протягом останніх кількох десятиліть до мене звертались за допомогою люди з усіх розвинених країн світу. Я вилікував сотні пацієнтів. Серед усіх моїх пацієнтів за тридцять п'ять років не було жодного, чий проблеми не можна було б здолати за допомогою релігійного світогляду».

Я сміливо можу сказати, що вони всі захворіли, оскільки не мали під собою того ґрунту, який в усі часи дає людям віра. Тому вони змогли вилікуватися тільки тоді, коли серцем прийняли християнське ставлення до життя» [28, с. 344]. Зауважимо, що у цій розповіді йдеться не лише про християнську мораль любові, альтруїзму й добродійності, а щонайперше про власне релігійну віру – віру в Бога, котра є запорукою і потужним духовним чинником душевного та соматичного здоров'я особистості.

Лаконічним і змістовним узагальненням цього змістового блоку нашого дослідження ціннісного аспекту релігійної віри є таке твердження Е. Фромма «Без віри людина стає порожньою, втрачає надію та страшиється самого свого існування» [26, с. 276–288].

В цьому контексті необхідно також зауважити, що незаперечним є факт вирішально-визначального нормативно-регулятивного впливу релігійної віри на життя етнічних спільнот (етносів, народів, націй). Моральні кодекси домінуючої в них релігії утворюють аксіологічно-орієнтуючий базис традицій, звичаїв, принципів і норм поведіння тощо. Г. Сельє наголошував, що релігія є основною «опорою обов'язку, самодисципліни, праці,

необхідних для попередження ненормальної хаотичної поведінки» [23, с. 20].

Підсумовуючи розгляд аксіологічного потенціалу релігійної віри зазначимо, що її висока суспільна та гуманістична цінність, яка заснована на автентичному прийнятті суб'єктом гуманістично-релігійних моральних цінностей, є потужним фактором екзистенційного оптимізму та духовності особистості, які благотворно впливають як на її психічне, а відтак загальне здоров'я і стан благополуччя. Саме релігійна віра та любов до Бога і до ближнього, як інтегральна цінність християнської моралі є універсальним ідеалом людських взаємин у широкому міжконфесійному полі.

1. Антарова К. Е. *Две жизни : [в 4-х т.] / К. Е. Антарова.* – М. : Сиринь садхана, 2002. – Т. 2. – 499 с.
2. Анциферова Л. И. *Связь морального сознания с нравственным поведением человека (по материалам исследований Л. Колберга и его школы) / Л. И. Анциферова // Психологический журнал / гл. ред. А. В. Брушлинский.* – 1999. – Т. 20, №3. – С. 5–17.
3. *Біблія або книги святого письма Старого й Нового Заповіту / переклав Іван Огієнко.* – К. : Українське біблійне товариство, 2002. – 1376 с.
4. Вышеславцев Б. П. *Этика преобразженного эроса / Б. П. Вышеславцев ; [вступ. ст., сост. и коммент. В. В. Сапова].* – М. : Республика, 1994. – 368 с.
5. Гараджа В. И. *Религиоведение : учебное пособие для студентов высших учебных заведений и преподавателей средней школы / В. И. Гараджа.* – [2-е изд., доп.]. – М. : Аспект Пресс, 1995. – 351 с.
6. Грановская Р. М. *Психология веры / Р. М. Грановская.* – СПб. : Речь, 2004. – 576 с.
7. Гроф С. *Путешествие в поисках себя. Новые перспективы психотерапии и исследованний внутреннего мира / С. Гроф.* – М. : Изд-во Трансперсонального Института, 1994. – 296 с.
8. Жаловага А. С. *Християнська мораль, віра, психологія: точки перетину / Жаловага А. С. // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : зб. наук. праць / гол. ред. Саух П. Ю. – Житомир, 2005. – №20. – С. 32–35.*
9. Крайг Г. *Психология развития / Грейс Крайг ; пер. с англ. Н. Мальзиной, Н. Миронова [и др.]; под ред. А. А. Алексеева.* – 7-е междунар. изд. – СПб. : ПИТЕР, 2002. – 992 с.

Фіглевський Мечислав
(м. Івано-Франківськ)

Римський часопис «До світла» про національно-культурні процеси в Україні, трудову еміграцію

За неофіційними даними, які наводилися в одному із виступів з трибуни Верховної Ради України, за кордоном перебуває до 15 мільйонів українців – наших земляків-заробітчан, з них тільки в європейських країнах 7 мільйонів. А якщо до цієї «четвертої хвилі» еміграції долучити стару діаспору, то матимемо поза Україною 30 – 35 мільйонів українців. Тобто майже половина нашого народу.

В Італії, за неофіційними даними, ще декілька років тому перебувало 500 тисяч громадян нашої держави, їх число неухильно зростає. З них на нашому консульському обліку перебувало лише 9,5 тисячі, італійською владою легалізовано 120 тисяч. Тому, на нашу думку, слід вітати появу в Римі християнського греко-католицького часопису «До Світла» (перший редактор – тодішній координатор українських громад в Італії священик Василь Поточняк. Донедавна він, уродженець Львівщини, навчався у Папському Східному інституті).

Видання взяло на себе обов'язки продовжувача тих традицій, що колись започатковувалися в Італії українськими газетами і журналами – пропагувати українську національну ідею, культуру, традиції, а також ті риси, які здавна були притаманними нашому народу – працьовитість, християнське милосердя, душевну теплоту, людинолюбство.

Перші українські періодичні видання в Італії, зокрема в Римі, з'явилися ще в часи Першої світової війни. Дослідники повідомляють, що тоді в цій країні перебували 100000 українських військовополонених (понад 70 000 галичан, близько 30 000 наддніпрянців). Вони знаходилися в Італії із 1915 по 1920 роки у дуже важких умовах. Декілька

10. Мень О. Син людський / Мень О. – Львів : Монахів Студійський установа видавничий відділ «Свічадо», 1995. – 408 с.
11. Москалець В. П. Психологія релігії : посібник / В. П. Москалець. – К. : Академвидав, 2004. – 240 с.
12. Москалець В. П. Духовні горизонти особистості: потенціал вершинної аналітики / Москалець В. П. // Психологія і суспільство : науковий журнал / гол. ред. Фурман А. В. – 2011. – №1. – С. 73–84.
13. Несмелов В. В. Наука о человеке : в 2-х т. / Несмелов В. В. – Казань, 1906. – Т. 2. – 351 с.
14. Небадонна М. Основація релігійної вери [Електронний ресурс] / М. Небадонна. – Режим доступу : <http://www.igantia.org/kniga/Paper102.html>.
15. Олпорт Г. В. Личность в психологии / Г. В. Олпорт. – М. : КСП+ ; СПб. : Ювента, 1998. – 345 с.
16. Пряхников, Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение / Пряхников Н. С. – М., 1996. – 256 с.
17. Психология подростка. Полное руководство / под ред. А. Реана – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 432 с.
18. Психология смерти и умирания : хрестоматия / сост. К. В. Сельченок. – Мн. : Харвест, 1998. – 656 с.
19. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
20. Педченко О. В. Глибинно-психологічні витоки релігійної віри та їх пізнання у процесі активного соціально-психологічного навчання : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Педченко Олександра Віталіївна. – Черкаси, 2011. – 440 с.
21. Релігізнавство : підручник / за ред. М. М. Заковича. – К. : Вища школа, 2000. – 350 с.
22. Савчин М. В. Духовний потенціал людини : монографія / Савчин М. В. – Вид. 2-ге, пер., доп. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – 508 с.
23. Селье Г. Стресс без дистресса / Ганс Селье. – М. : Прогресс, 1979. – 125 с.
24. Угрюнович Д. М. Психология религии / Д. М. Угрюнович. – М. : Политиздат, 1986. – 352 с.
25. Франк В. Э. Человек в поисках смысла / В. Э. Франк : [Общ. ред. Л. Я. Гозмана, Д. А. Леонтьева]. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
26. Фромм Э. Психоанализ и этика / Э. Фромм. – М. : Республика, 1993. – 415 с.
27. Хазен А. М. Разум природы и разум человека / А. М. Хазен. – М., 2000. – 577 с.
28. Шевченко О. В. Ціннісні орієнтації як чинник духовного розвитку особистості / Шевченко О. В. // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім.